

“Waarom ga je dat doen volgend jaar?”

Susanne de Haar, Marlien Douma, Jan-Willem Kalhorn, Michiel Tolboom, Lotte Bonsel

Begeleider: Marja ter Wal

Inleiding

Aan het einde van de middelbare school komt voor veel leerlingen de onvermijdelijke vraag: “Wat ga ik doen volgend jaar?”. Ga ik werken, een jaartje reizen, misschien als au pair naar het buitenland toe, of toch maar studeren? De meeste leerlingen die met een VWO diploma hun school verlaten kiezen voor de laatste optie, een studie aan de universiteit. In het eerste jaar van hun studie blijkt een tiende deel van de studenten de verkeerde keuze te hebben gemaakt [1], en switchen naar een andere studie of ander studieniveau. Als je bedenkt dat dat elk jaar zo’n 3750 leerlingen zijn! Een verkeerde keuze is niet alleen vervelend voor de leerlingen, die halverwege of op het einde van het eerste jaar op zoek moeten gaan naar een nieuwe studie, maar ook voor de onderwijs instellingen die kampen met grote uitvallen.

Het grote aantal leerlingen dat niet een juiste studiekeuze maakt, maakte ons nieuwsgierig naar hoe leerlingen eigenlijk kiezen voor een bepaalde studie. Wat vind je belangrijk en welke factoren weeg je mee in je uiteindelijke beslissing? Laat jij je keuze beïnvloeden door de mening van je ouders, of je vrienden? Vind je het belangrijk waar je gaat studeren of wil je graag veel geld gaan verdienen? Deze, en nog meer vragen hebben wij aan leerlingen van 4 VWO, 5 VWO en 6 VWO gesteld. Met de antwoorden van de leerlingen hebben wij geprobeerd inzicht te krijgen in hoe leerlingen kiezen. Vervolgens hebben we ons afgevraagd hoe scholen nog beter zouden kunnen helpen met het maken van deze belangrijke keuze.

Achtergrond

Als docent zien we elke dag een groot aantal leerlingen langskomen. De ene leerling is nog maar net begonnen, de andere leerling heeft al bijna zijn diploma. Zo’n leerling is ook Bart:

Bart begon zijn middelbare school carrière in de brugklas. Nauwelijks was hij gewend aan al die verschillende vakken, of hij stond halverwege de derde klas al weer voor de volgende grote beslissing. Hij moest kiezen voor een van de profielen E&M, C&M, N&G en N&T. Bart koos voor een N&G en belandde in klas 4 VWO. Net toen hij dacht even rust te hebben, kwam daar de eerste uitnodiging voor de studievoorzichting. Bart vroeg zich af waarom hij nu al na moest gaan beslissen over wat hij wilde gaan studeren en wat hij uiteindelijk voor een werk wil gaan doen. Met een diepe zucht vertelt hij zijn mentor “Kan ik daar nog even over nadenken?”.....

Het verhaal van Bart is een verhaal van keuzes maken. Hij heeft eerst moeten kiezen voor een middelbare school, daarna voor een profiel en zal nu na moeten gaan denken over een vervolgstudie. Dát Bart uiteindelijk zal kiezen heeft te maken met gedrag. Gedrag kan voorspeld worden door een aantal factoren. Ajzen (1998) heeft onderzoek gedaan naar gedrag en een model gemaakt dat de theorie van gepland gedrag genoemd is (fig 1)[2].

Hij beschrijft dat gedrag wordt voorspeld door een gedragsintentie. Deze gedragsintentie wordt op zijn beurt weer voorspeld door 3 factoren:

- De persoonlijke **houding** van een persoon. De vraag is hier of een persoon een positieve, negatieve of neutrale houding heeft tegenover een persoon, kwestie of object.
- De **invloed van anderen**. Welke mening hebben belangrijke anderen in de omgeving van deze persoon en hoe schat de persoon de meningen van die anderen in.
- De mate waarin een persoon in staat is het gedrag **uit te voeren**. De inschatting van de mate waarin een persoon in staat is ook daadwerkelijk het gedrag uit te voeren

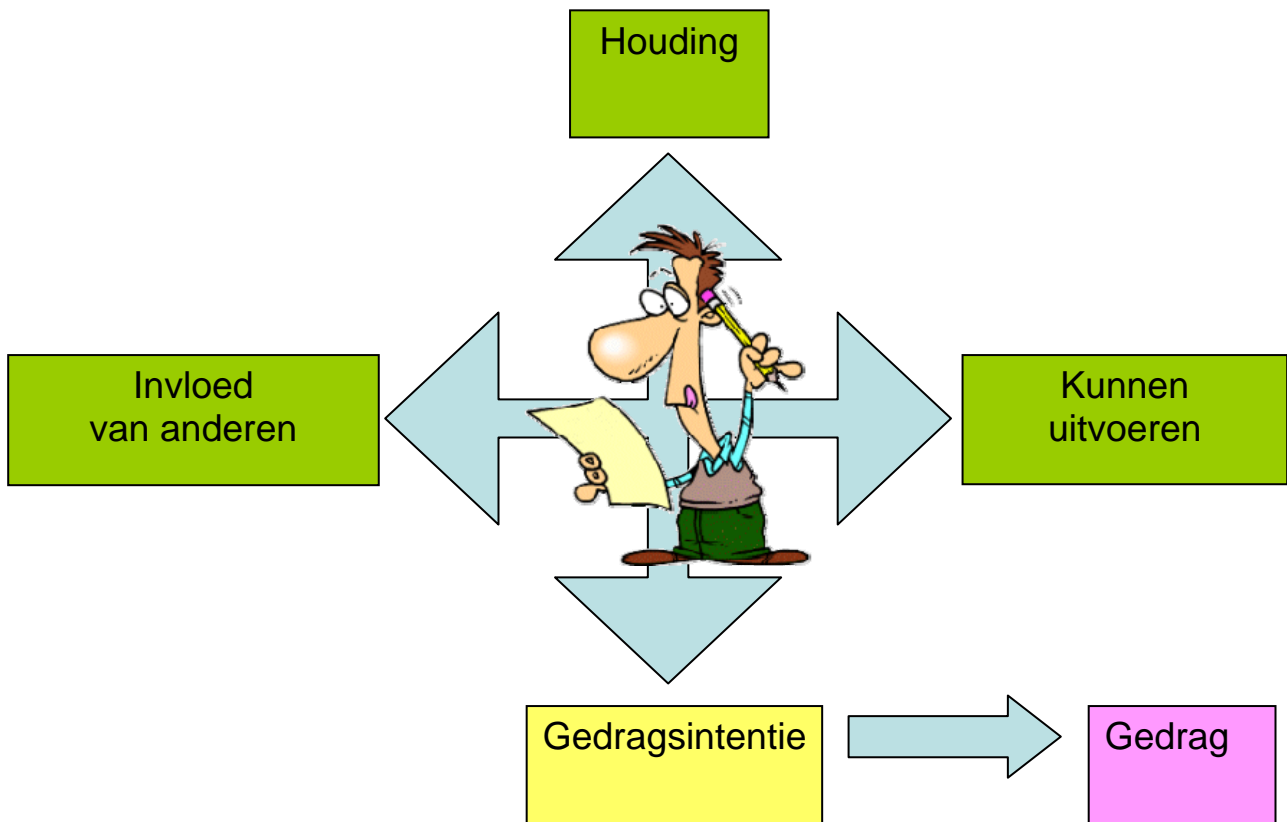

fig 1. Gedrag wordt voorspeld door 3 factoren die de gedragsintentie en uiteindelijk het gedrag voorspellen (naar Ajzen, 1998)[2].

Elk van deze drie factoren heeft invloed op elkaar en samen voorspellen ze de gedragsintentie en uiteindelijk het gedrag. Dat deze theorie ook opgaat voor studiekeuze blijkt ook uit onderzoek van Van Leeuwen & Hopp (2003) [3]. Met behulp van data verzameld in de Studie Keuze Monitor hebben zij het keuzeproces van HAVO en VWO leerlingen beschreven in termen van schoolprestaties, studiekeuze, toekomstverwachtingen, mediagebruik en gebruik van computers en internet. Samenvattend kunnen we dus zeggen dat een leerling dus pas zal gaan kiezen als hij een positieve houding heeft tegenover zijn studiekeuze. Deze houding wordt beïnvloed door de meningen van vele belangrijke anderen in de omgeving van de leerling. Het waardeoordeel (hoe belangrijk vind ik de mening van die verschillende anderen) geeft de leerling zelf.

In ons voorbeeld van Bart kun je je waarschijnlijk wel voorstellen dat Bart een negatieve houding heeft als het gaat om studiekeuze. Hij wil eigenlijk nog niet bezig zijn met kiezen voor een studie. Barts mentor is voor Bart is een belangrijke persoon in zijn sociale omgeving. Echter, Bart denkt zelf dat het veel te vroeg is voor hem om een keuze te kunnen maken. Bart zal dus wachten tot hij ouder is met het maken van zijn keuze.

Onderzoeksvraag en methode

De invloed van anderen is dus erg belangrijk in het bepalen of je wel of niet voor een bepaalde studie kiest. Onze onderzoeksvraag was dan ook na te gaan welke factoren leerlingen belangrijk vinden en welke ze het zwaarst laten wegen in hun keuzeproces.

We hebben voor ons onderzoek gebruik gemaakt van een vragenlijst. De vragenlijst bestond uit 2 delen. In het eerste deel werden persoonlijke vragen gesteld over o.a. leeftijd en geslacht van de leerling en er kon op een 5-punts schaal worden aangegeven hoeveel invloed o.a. school, docenten en familie en vrienden hebben gehad bij het maken van een studiekeuze. In het tweede deel konden de leerlingen zelf een top 5 aangeven van welke factoren zij het belangrijkste vonden. Door de lijsten in VWO 4, VWO 5 en VWO 6 af te nemen wilden we zien of leerlingen, naarmate ze dichterbij het moment komen dat ze moeten kiezen, factoren anders mee laten wegen.

Resultaten

In totaal hebben we 260 leerlingen uit 4 VWO (50), 5 VWO (145) en 6 VWO (65) een vragenlijst in laten vullen, verdeeld over vier verschillende scholen. Hierbij moeten we opmerken dat we helaas niet voor elk leerjaar hetzelfde aantal leerlingen hebben kunnen vragen. Daarnaast zijn de scholen gelegen op verschillende locaties (grote stad, platteland) wat onze gegevens beïnvloed kan hebben. Bij het verwerken van de gegevens hebben we vooral gekeken naar het tweede deel van de vragenlijst, de top 5 die leerlingen zelf samen konden stellen. De mate van belangrijkheid is door de leerling uitgedrukt in een score van 1 t/m 5, met de hoogste score (5) voor de meest belangrijke factor. Vervolgens hebben we alle scores van de leerlingen binnen elk niveau opgeteld. Tenslotte is de som voor iedere factor procentueel uitgezet tegen de totale som. Dit percentage staat voor de vijf voornaamste redenen in de onderstaande tabel. De vragen uit het eerste gedeelte hebben we gebruikt om de uitspraken van leerlingen verder te nuanceren.

Top vijf belangrijkste redenen om mee te wegen in studie keuze voor leerlingen in VWO 4, VWO 5 en VWO 6.

VWO 4	VWO 5	VWO 6
1. <i>Interesse in studie</i> 29%	1. <i>Interesse in studie</i> 31%	1. <i>Interesse in studie</i> 30%
2. <i>Interesse in baan</i> 26%	2. <i>Interesse in baan</i> 23%	2. <i>Interesse in baan</i> 24%
3. <i>Niveau studie</i> 11%	3. <i>Niveau studie</i> 10%	3. <i>Niveau studie</i> 11%
4. <i>Werkgelegenheid</i> 10%	3. <i>Werkgelegenheid</i> 10%	4. <i>Werkgelegenheid</i> 10%
5. <i>Mening ouders</i> 7%	3. <i>Mening ouders</i> 10%	5. <i>Mening ouders</i> 7%

Overeenkomsten tussen leerjaren.

We vonden opvallend veel overeenkomsten tussen de leerjaren. In de top 5 van belangrijkste redenen om mee te wegen in de studiekeuze voor leerlingen van VWO 4, VWO 5 en VWO 6 staat op nummer 1 de interesse in de studie. Leerlingen willen vooral een studie gaan doen die ze leuk vinden. De interesse in de studie wordt op de voet gevolgd door de interesse in de baan die je vervolgens kunt krijgen met de studie. Deze twee redenen zijn voor leerlingen, ongeacht hun leerjaar, het allerbelangrijkst. Verder vinden leerlingen het niveau van de studie, is het HBO of universiteit, belangrijk. Bij de vraag als leerlingen zouden kunnen kiezen voor de opleiding op HBO of universitair niveau kiest het merendeel voor de universiteit. Dat een leerling verder vooruit kijkt dan zijn studie blijkt uit het hoge aantal dat werkgelegenheid, ofwel hoe makkelijk je een baan kan vinden met de gekozen studie, aangeeft mee te wegen. Als laatste geven leerlingen aan dat de mening van hun ouders ook belangrijk te vinden.

Wij vonden dat leerlingen de invloed van de voorlichting op school en overheidscampagnes zeer laag inschatten. Leerlingen gaven aan dat de voorlichting die ze op school hadden gekregen en de informatie die ze van de van de mentor of docent hadden gekregen niet zo belangrijk te hebben gevonden in hun keuzeprocess.

De antwoorden van de leerlingen op het eerste gedeelte van de vragenlijst geven vrijwel hetzelfde beeld als de top 5 voor iedere leerjaar. Het allerbelangrijkst vinden leerlingen dat ze de baan die ze kunnen krijgen met de opleiding leuk is, dat de baan makkelijk te vinden is, en dat ze er veel geld mee kunnen verdienen. Hiervoor wordt bij voorkeur gekozen voor een studie op WO niveau, liever dan op HBO niveau. Iets minder belangrijk, maar toch wel noemenswaardig, is het aanzien dat de baan gaat geven, en de mening van ouders. Leerlingen zijn niet van plan hun keuze te veranderen omdat vrienden hun studie af zouden keuren, of omdat vrienden naar een andere stad gaan om te studeren. Het maakt de leerlingen wel uit in welke stad ze gaan studeren, maar er wordt geen studie op uitgekozen. De voorlichting op school en wat eventuele broers of zussen voor een mening hebben, wordt laag ingeschat door de leerlingen.

Verschillen tussen leerjaren.

Naast het grote aantal overeenkomsten tussen de antwoorden van de leerlingen in de verschillende leerjaren, hebben wij ook een aantal verschillen gevonden. Het meest in het oog springende verschil is dat leerlingen naar mate ze verder zijn in hun middelbare school carrière de locatie van de studie belangrijker gaan vinden (VWO 4 (3,5%); VWO5 (5,4%); VWO 6 (7,3%)).

Bekendheid met de studie die men wil gaan doen lijkt duidelijker te worden naar mate leerlingen ouder worden. VWO 4 leerlingen (34%) geven aan dat ze iemand kennen in hun omgeving (vrienden, familie, kennis, overig) die doen wat zij willen gaan doen. Dit percentage neemt toe in VWO 5 (68%) en VWO 6 (60%). Verder blijkt dat internet is een goede bron om een studiekeuze test te doen. Van de VWO 4 leerlingen heeft 60% zo een test uitgevoerd. VWO 5 en VWO 6 scoren lager met respectievelijk 41% en 48%.

Discussie

Op basis van onze resultaten vinden wij dat de leerling van nu bewust bezig is met het kiezen van een studie die aansluit bij hun persoonlijke interesse. We hebben wel in gedachte gehouden dat deze vragenlijsten zijn afgenomen aan de leerling en dus beantwoord vanuit hun perspectief. Het resultaat dat bijvoorbeeld de mening van vrienden niet echt belangrijk is, kan daarom ook een sociaal wenselijk antwoord zijn.

Een tweede vraag is of de invloed van school echt zo klein is als leerlingen aangeven. Middelbare scholen erkennen dat zij een taak hebben in het verstrekken van informatie over vervolgopleidingen aan leerlingen. Elke school heeft een decaan waar een leerling terecht kan met vragen. Verder worden lessen gewijd aan oriëntatie op studie en beroep en kunnen leerlingen vrij krijgen om open dagen of andere voorlichtingsbijeenkomsten te bezoeken. Het hangt wel van de school af hoe intensief dit programma is. Op deze wijze proberen scholen leerlingen van zoveel mogelijk meningen te voorzien om hun studiekeuze op te baseren. Wij vinden het daarom niet zo raar dat leerlingen vinden dat de school weinig toevoegt, het is maar de mening van één school, of docent. Leerlingen zien waarschijnlijk niet in dat school veel tijd (en geld) stopt in het mogelijk maken van het verkrijgen van de verschillende meningen, zoals eerder genoemd.

Aanbevelingen

Hoe zou een school toch wat meer controle kunnen krijgen over het kiesgedrag? Hét antwoord daarop hebben wij niet gevonden, maar we kunnen wel enkele mogelijkheden bespreken.

- Een mentor of een decaan zou individuele gesprekken kunnen houden met leerlingen om na te gaan of zij voldoende informatie (meningen) hebben om te kunnen kiezen. De rol van de mentor of decaan is vooral objectief te zijn en de leerling los te weken van zijn naasten (die wellicht een te grote invloed hebben), zodat zij een breder perspectief krijgen.
- Meer verschillende meningen naar school toe halen in de vorm van:
 - o (Beroeps-)interesses testen.
 - o Voorbeelden van beroepen tijdens les behandelen.
 - o Beroepenmarkt organiseren (ouders en familie laten vertellen).
 - o Schoolbezoek door oud-leerlingen of een deskundige uit het veld.
- Beter voorbereiden op het studeren:
 - o Nadruk leggen op eigen verantwoordelijkheid tijdens studeren.
 - o Realistische beschrijving van studie geven (niet alles gaat leuk zijn).
 - o Meeloopdagen promoten.

Als docent kun je dus in je eigen klas beginnen. Leerlingen kiezen voor iets wat ze leuk vinden, dus maak je vak leuk! Vertel eens over dat ene bijbaantje dat je hebt gehad tijdens je studie bij de chemiewinkel. Of laat eens een oud studiegenoot vertellen over zijn werk bij de overheid. Vraag eens een leerling wat hij van je vak vindt en of hij weet wat hij worden kan als hij jouw vak gestudeerd heeft.

Literatuur

1. VSNU/CBS, 1cHO2006: Cohortbestand. Instroom WO bachelor. Eerstejaars HO, vooropleiding VWO
2. Ajzen, I. (1988). *Attitudes, personality and behavior*. Milton Keynes, U.K.: Open University Press.
3. Leeuwen, M. van, & Hop, J.P. (2000). Instroom in het hoger onderwijs: het studiekeuzegedrag van havo- en vwo-leerlingen. *Tijdschrift voor hoger onderwijs*, 18(1), 3-14.

Dit onderzoek is uitgevoerd door Susanne de Haar, Marlien Douma, Jan-Willem Kalhorn, Michiel Tolboom en Lotte Bonsel in het kader van het praktijk gerichte onderzoek (PGO) van de eerste graads lerarenopleiding aan het IVLOS, onder begeleiding van Marja ter Wal.